

УДК: 94: 355.343.3(460)

**ТРОФИМОВИЧ Л.В.**

orcid.org/0000-0003-2393-9128

**КОГУТ П.В.**

orcid.org/0009-0007-3609-9582

<https://doi.org/10.33577/2313-5603.41.2024.144-161>

## **ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД УЧАСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ ІСПАНІЇ У БОРОТЬБИ З ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНИМ ТЕРОРИЗМОМ**

Іспанія має багаторічний та унікальний досвід боротьби з внутрішньо-державним тероризмом, насамперед проти баскського сепаратистського угруповання ЕТА (Euskadi Ta Askatasuna), а у XXI столітті проти міжнародних екстремістських рухів. У статті проаналізовано особливості застосування національної жандармерії Цивільної гвардії та Збройних сил (далі – ЗС) Іспанії для протидії внутрішнім терористичним загрозам у останній чверті XX та початку XXI століть. Описано трансформацію завдань Цивільної гвардії, ЗС Іспанії, реформ у діяльності військових розвідувальних органів, змін у координації дій правоохоронних відомств із Міністерством оборони (далі – МО) Іспанії, що відбулися в епоху транснаціонального тероризму. Терористичний акт Аль-Каїди, який стався у Мадриді 11 березня 2004 року, став точкою відліку від початку кардинальних змін у системі національної безпеки Іспанії та активної участі військовослужбовців у заходах з попередження тероризму – в операції «Ромео-Майк». Військові підрозділи використовувалися для охорони важливих інфраструктурних об'єктів, а також залізничних сполучень, які були мішенями для атаки. У боротьбі із діяльністю міжнародних терористичних організацій Іспанія побудувала ефективну систему запобігання загрозам, яка складається із скоординованої діяльності силових відомств, розвідувальної спільноти, тісної співпраці із сусідніми країнами та жорсткої судово-правової системи.

*Ключові слова:* тероризм, боротьба з тероризмом, Збройні сили Іспанії, НАТО, операція «Ромео-Майк», Цивільна гвардія, розвідка, внутрішня функція збройних сил.

*Постановка проблеми та її актуальність* обумовлені тим, що рф для досягнення геополітичних цілей активно підтримує та опосередковано використовує діяльність терористичних організацій з метою дестабілізації стану у країнах, які вважає регіонами для реалізації своїх інтересів. Створення ситуації постійної суспільної напруженості розглядається як необхідне соціально-політичне підґрунтя для вирішення конфліктів на користь агресора. Враховуючи необхідність всебічної готовності до

---

**Трофимович Лілія Володимирівна**, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних наук, Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного.

**Когут Петро Володимирович**, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних наук, Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного.

© Трофимович Л.В., Когут П.В., 2024.

протистояння таким загрозам національній безпеці, як тероризм, та у контексті інтенсифікації євроатлантичної інтеграції України важливо вивчати досвід збройних сил країн-партнерів для подальшого визначення завдань вітчизняних ЗС всередині країни щодо протистояння підіривній діяльності рф. Антитерористична модель Іспанії є важливою з огляду на її історичні особливості та широкий спектр внутрішніх загроз, з яким довелося стикнутися країні в останні 50 років.

*Аналіз попередніх досліджень і публікацій.* У вітчизняних наукових та публіцистичних працях досвід Іспанії у боротьбі із внутрішньодержавним тероризмом висвітлений доволі обмежено, дослідження використання ЗС у протидії тероризму фокусується виключно на участі іспанської армії в складі міжнародних коаліцій. Доцільно зазначити дослідження політичного тероризму в Іспанії Ольги Саган (*Саган, 2017*), яке в історичному контексті пояснює національні особливості проявів терористичної загрози в Іспанії. Внесок у розкриття проблеми зробили іспанські дослідники: професор Фернандо Рейнарес (*Reinares, 2009*), завідувач кафедри політології Університету імені короля Хуана Карлоса; доктор Рут Бермехо-Касадо (*Bermejo-Casado, 2022*) із вищезгаданого навчального закладу; доктор Карлос Навахаєс Зубельдіа (*Zubeldia, 2009*) з Міжнародного університету

Ла-Ріохи, який досліджував питання тероризму в контексті політології. Заслужують на увагу публіцистичні праці експерта з питань тероризму, директора Департаменту внутрішньої безпеки Іспанії у 2018 – 2023 роках бригадного генерала Мігеля Баллестероса (*Ballesteros, 2006*).

*Метою статті є* здійснити аналіз трансформації ролі у боротьбі із внутрішньодержавним тероризмом ЗС Іспанії та Цивільної гвардії, яка є жандармерією у частковому підпорядкуванні військовому відомству країни .

*Викладення основного матеріалу.* ЗС Іспанії після завершення 36-річного періоду диктатури генерала Франко у 1975 році припинили розглядати як інструмент потенціального силового внутрішньодержавного примусу та розпочали процес демократизації. У ході першої військової реформи 1977 року було створено єдине Міністерство оборони, яке об'єднало окремі міністерства у справах армії, флоту і військово-повітряних сил. Іншими важливими реформами передбачалось призупинення обов'язкової військової служби, допуск жінок до служби та скорочення

чисельності ЗС. У 1982 році Іспанія вступила до НАТО. Відбулася поступова переорієнтація армії на нові функції, зокрема, на операції з підтримання миру за кордоном під егідою ООН. Стратегічний оборонний огляд 2003 року визначив, що ЗС можуть використовуватися для підтримки цивільної адміністрації у забезпеченні безпеки і добробуту громадян Іспанії (*Mestres, 2011*). А головним інструментом уряду у боротьбі з тероризмом всередині країни залишалася національна жандармерія – Цивільна гвардія (ісп.: *Guardia Civil*). Цивільна гвардія за часів диктатури Франко вважалась головним інструментом режиму у боротьбі з інакомисленням та опозицією, що було змінено в ході демократизації ЗС і після переходу Іспанії до конституційної монархії та парламентської демократії. Цивільна гвардія з 1978 року отримала подвійну підпорядкованість МО та Міністерству внутрішніх справ. Повноваження МО щодо Цивільної гвардії стосуються відбору кандидатів, кадрових і дисциплінарних питань, просування по службі. Питання озброєння та територіального розміщення і підготовки вирішуються спільно двома відомствами (*Ley Orgánica 2/1986*). Цивільна гвардія має обмежену кількість військової техніки і переважно легке озброєння, хоча в операціях з прикордонного контролю вона використовує гелікоптери та патрульні кораблі. Тим не менш, жандармерія є важливою інституцією в обороні країни, бере участь у закордонних військових місіях, а у випадку війни переходить під повний контроль МО Іспанії та стає на захист країни від зовнішнього нападу (*Lutterbeck, 2013 : 28*).

*Досвід боротьби з ЕТА та радикальними рухами.* У боротьбі з внутрішньодержавним тероризмом Цивільна гвардія накопичила великий історичний досвід, що включав: перемогу над анархістським тероризмом та повстанським рухом в Андалусії на початку минулого століття; протистояння республіканським партизанським угрупованням після Громадянської війни; вирішальний внесок у перемогу над марксистськими терористами Групи патріотичного антифашистського опору першого жовтня (ісп.: *Grupos de Resistencia Antifascista Primerode Octubre, GRAPO*), включно із ліквідацією ватажків групи у 2000 та 2002 роках. Втім, основні зусилля Цивільної гвардії були спрямовані саме на боротьбу з ЕТА. ЕТА від створення у 1959 році і до саморозпуску у 2018-му позбавила життя 829 людей, провела масштабну кампанію терактів, пограбувань, вбивств та викрадень, що

зробило її найбільш смертоносною терористичною організацією в історії Іспанії (*Ballesteros, 2018*). Від 1989 до 2002-го року Цивільна гвардія заарештувала загалом 570 членів ЕТА, а це більше ніж 43% терористів, затриманих за цей період (*Cosido, 2002*).

Стратегія боротьби проти ЕТА включала руйнацію організаційного апарату, знищення бойових осередків та логістики сепаратистів. Паралельно проводилася кампанія з підриву підтримки ЕТА місцевим населенням: проходили арешти прихильників; закривалися підприємства, пов'язані з угрупованням; штучно створювалися умови для політичного розколу всередині ЕТА. Діяльність Цивільної гвардії, окрім проведення арештів, включала розвідку, розслідування та силові антитерористичні операції. Реформи в організації діяльності правоохоронних служб у 1980-ті роки, які включали часткове повернення до процедур часів диктатури Франко, давали право оперативним працівникам арештовувати бойовиків ЕТА на етапі планування атак. Дозволялося затримувати підозрюваних до 72-х годин без висунення звинувачень, прослуховувати телефонні дзвінки та перехоплювати пошту, виключалася амністія за терористичні злочини (*Argomaniz & Vidal-Diez, 2017*).

У 1980 році для операцій у Країні Басків і Наваррі були створені два спеціальні антитерористичні підрозділи Цивільної гвардії – Підрозділ спеціального втручання (ісп.: *Unidad Especial de Intervención, UEI*) та Підрозділ реагування в сільській місцевості (ісп.: *Unidad de Acción Rural, UAR*). До складу останнього у 1982 році увійшла елітна Група швидкого реагування (ісп.: *Grupo de Acción Rápida, далі – GAR*). Ці підрозділи проходили інтенсивну військову підготовку та використовувалися для місій з високим ступенем ризику, зокрема визволення заручників, арешт озброєних злочинців, охорона високопосадовців. GAR у ході боротьби з ЕТА заарештувала понад 360 бойовиків та провела майже 1000 обшуків (*Cosido, 2002*). Крім того, іспанський уряд розпочав активну співпрацю з Францією, проводилися спільні силові операції. Прикладом може слугувати Операція «Sokoа» в листопаді 1986 року, коли на меблевому заводі у провінції Андай було захоплено великий склад зброї, ракети для переносних зенітних комплексів, підпільна бухгалтерія та заарештовано 11 членів ЕТА. Операція завдала відчутного удару по діяльності угруповання (*Alexander, 2002: 168*). На період завершення Холодної війни ЕТА опинилася в ситуації, коли

досягти жодної зі своїх задекларованих цілей методами терору вже не було можливим. Почався цикл оголошень про припинення вогню у 1989, 1998, 2006, 2010 роках, які переривалися новими спалахами терористичної діяльності. У жовтні 2011 року ЕТА оголосила про припинення збройної боротьби, а згодом, у 2018 році, організація була розпущена, що дає привід говорити про фінальний успіх антитерористичних заходів, у тому числі й застосування Цивільної гвардії.

*Проблема міжнародного тероризму в Іспанії.* У 1980-х роках в Іспанії з'явилось кілька осередків іноземних сунітських та шіїтських екстремістів. У 1985 році пов'язана із Хезболлою група Ісламський джихад підірвала бомбу у мадридському ресторані, внаслідок чого загинуло 18 людей. Це стало першою атакою в Іспанії, здійсненою радикальною ісламістською організацією. Поступово Іспанія стала одним із центрів вербування джихадистів для підтримки моджахедів в Афганістані, а пізніше для участі у конфліктах в Алжирі, Боснії, Чечні, Іраку та Сирії. Про Іспанію часто згадували у терористичній пропаганді, зокрема через історію мусульмансько-го правління на території Піренейського півострову (аль-Андалус у VIII – XII століттях). Аль-Каїда стала панівною терористичною групою, що розпочала активну діяльність в Іспанії на початку 2000-х років. Протягом десятиліття терористична організація створювала в країні свою мережу, до якої входив осередок, що був ліквідований у листопаді 2001 року. Він був тісно пов'язаний із гамбурзьким осередком Аль-Каїди, до складу якого входили виконавці терактів 11 вересня 2001 року у США (*Reinares, 2009: 368*).

Найтрагічніший теракт в Іспанії стався 11 березня 2004 року, відомий як «11-М». Терористи Аль-Каїди заклали вибухівку в чотирьох поїздах у центрі Мадрида та його околицях. Внаслідок цих скоординованих атак загинула 191 людина і понад 1800 отримали поранення. Дослідник тероризму Ф. Рейнарес стверджував, що теракт «11-М» став показовою помстою Усами бен Ладена за участь Іспанії у вторгненні до Іраку у 2003 році (*Muñoz, 2014*). Важливо, що в іспанському суспільстві також була поширеною думка, що атаки «11-М» не сталося б, якщо б уряд прем'єр-міністра Хосе Марія Аснара не підтримав вторгнення до Іраку. Повалення режиму Саддама Хусейна розглядалося суспільством Іспанії як акт агресії – від 80 до 90% населення виступали проти участі ЗС у цій війні. Теракти у Мадриді, що відбулися за три дні

до виборів у парламент, стали однією з причин програшу партії Аснара на виборах та виведення військ з Іраку новим прем'єр-міністром Хосе Луїсом Сапатеро (*Zubeldia, 2009*).

З початком активізації ДАШ у 2014 році тактика терористів на території Іспанії змінилася. Якщо Аль-Каїда традиційно віддавала перевагу ретельно спланованим, масштабним, символічним атакам, то лідер ДАШ Абу Бакр аль-Багдаді закликав своїх прихильників здійснювати напади в Європі, діючи групами та поодинокі з використанням бомб, ножів або автомобілів. Так 17 і 18 серпня 2017 р. з інтервалом менше дев'яти годин, було скоєно два теракти, відповідальність за які взяла на себе ДАШ. Терорист Юнес Абуяакуб виїхав фургоном на набережну у Барселоні, збив насмерть 16 і поранив 22-х людей. Тієї ж ночі брат Абуяакуба з групою спільників здійснили наїзд на пішоходів на морському курорті Камбрілс. Розслідування виявило, що терористи планували набагато масштабніші теракти з використанням трициклоацетонпероксиду однак вибух у лабораторії під час виробництва бомб змусив терористів змінити тактику (*Reinares, 2018*). ДАШ взяла на себе відповідальність за напад, трактуючи його як помсту за військову участь Іспанії у складі міжнародної коаліції на Близькому Сході. Через тиждень після нападів член ДАШ в Іспанії записав пропагандистське відео, в якому заявив, що терористи і надалі боротимуться за відвоювання Іспанії для мусульман (*Ballesteros, 2018: 11*). Ці теракти стали одним із епізодів масштабної кампанії терору в Європі: у цьому ж році відбулися атаки за схожими сценаріями у Лондоні, Манчестері та Стокгольмі, а роком раніше – у Берліні, Ніцці, Брюсселі та Стамбулі.

Дії ісламських угруповань докорінно відрізнялися від тактики ЕТА, якій успішно навчилася протидіяти іспанська жандармерія. Аль-Каїда та Ісламська держава не могли розраховувати на міцну базу прихильників всередині Іспанії, оскільки мусульмани становлять меншість (близько 4% населення) і географічно розпорошені по всій країні. Терористи діяли у рамках децентралізованої структури, часто незалежно один від одного, без прямого зв'язку із організаторами та керівництвом. Джихадисти активно вербували нових членів і поширювали салафітську ідеологію через Інтернет, роблячи ставку на радикалізацію молоді (*Ballesteros, 2018*).

*Досвід боротьби із міжнародним тероризмом всередині країни.* Поява загроз нового типу вимагала від уряду Іспанії нової стратегії у протидії внутрішньодержавному тероризму.

У травні 2002 року відбулася ключова зміна в діяльності іспанського розвідувального співтовариства. Було створено Національний розвідувальний центр (ісп.: Centro Nacional de Inteligencia, далі – CNI) у підпорядкуванні МО. На відміну від більшості країн Іспанія створила на національному рівні єдину розвідувальну службу, яка виконує функції зовнішньої і внутрішньої розвідки, а також контррозвідки. Королівський Закон 11/2002 поклав на CNI місію щодо забезпечення уряду інформацією і розвідувальними даними для запобігання загроз незалежності та цілісності Іспанії, національним інтересам і стабільності інститутів держави (Arcos, 2013). Від березня 2004 року до складу CNI було включено Національний криптологічний центр МО Іспанії – розвідувальний орган, відповідальний за кібербезпеку (*Real Decreto 421/2004*).

Однак саме масштабний теракт у Мадриді в 2004 році став точкою відліку нових радикальних змін у стратегії та національних підходах з протидії тероризму. Після вибухів у мадридських поїздах уряд віддав розпорядження про залучення Збройних сил Іспанії для посилення спостереження за об'єктами стратегічної комунікаційної інфраструктури. 18 березня 2004 року Начальник Генерального штабу підписав наказ про операцію «Ромео-Майк», ініціювавши залучення військових підрозділів для захисту 40 стратегічних об'єктів по всій країні. У перші дні операції були посилені заходи безпеки у місцях масового скупчення людей: на автобусних і залізничних вокзалах, у портах і аеропортах, а також у великих торгових центрах. Підрозділи морської піхоти та сухопутних військ, зокрема 12-ої бронетанкової бригади «Гвадаррма» та 10-ої механізованої бригади, здійснювали патрулювання швидкісних залізничних шляхів у провінціях Кордова, Сьюдад-Реаль і Толедо, Сеговія та інших (рис. 1). Це завдання набуло особливої важливості після випадку виявлення 2 квітня 2004 року пакунку з вибухівкою біля колій у Толедо. Також армія залучалася для охорони великого нафтохімічного заводу в Таррагоні, паливного комплексу в Пуертольяно, атомних станцій у провінції Гвадалахара. У ході операції «Ромео-Майк» здійснювали охорону водосховищ і дамб. В автономному місті Мелілья війська проводили нагляд за мечетями та синагогами, передбачаючи, що релігійні центри з великою кількістю прихожан можуть стати об'єктами для нападів. У найвищий ступінь готовності були переведені підрозділи РХБ-захисту у Ферролі, Кадісі, Картахені і

Лас-Пальмасі. Патрульні кораблі «Аталая» і «Сервіола», шість корветів і десантний корабель «Ернан Кортес» були задіяні в охороні іспанського узбережжя. У здійсненні повітряного патрулювання брали участь вертольоти 3-ї, 5-ї і 6-ї ескадрилій. Загалом в операції «Ромео-Майк», після терактів 11 березня, були задіяні близько 30000 військовослужбовців та 3000 одиниць техніки (Hernández, 2005: 40). Коли рівень загрози знизився, участь ЗС поступово скоротилась до 300 військовослужбовців, які охороняли високошвидкісні залізничні сполучення (Díaz, 2004: 32).

Операція «Ромео-Майк» також запроваджувалась під час різдвяних та новорічних свят у грудні 2004 – січні 2005 року. 4740 військовослужбовців (у три послідовні зміни по 1580 осіб) брали участь у спільних патрулях із поліцією та здійснювали охорону близько тридцяти стратегічних цілей, зокрема, аеропортів та атомних електростанцій. Втім основні завдання виконували 28500 поліцейських і 36800 бійців Цивільної гвардії (Díaz, 2004: 32). «Ромео-Майк» відновлялася впродовж 8 – 12 березня 2005 року для забезпечення безпеки Міжнародного саміту з питань тероризму, демократії та безпеки в Мадриді. У рамках операції контроль повітряного простору був посилений літаком НАТО дальнього радіолокаційного виявлення AWACS, вісьмома винищувачами F-18 і C-101 та двома вертольотами «Cougar» Повітряних сил Іспанії. 71-й зенітний артилерійський полк розгорнув дві батареї ракет «Hawk» на околицях столиці (Hernández, 2005 : 41). Близько 1000 військовослужбовців розгорталися для виконання завдань операції «Ромео-Майк» після терактів у Лондоні в липні 2005 року (Tarilonte, 2005: 55).

Після «М-11» було оперативно створено професійний апарат розвідників і аналітиків, які відповідали за моніторинг у соціальних мережах, вивчали діяльність релігійних громад, організували мережу агентів та інформаторів. Кількість спеціалістів у зовнішніх службах, які займалися питаннями міжнародного тероризму, зросла на 72% у Національній поліції та на 22% – у Цивільній гвардії. Було збільшено кількість перекладачів з арабської мови та урду, посилено співпрацю із мусульманськими спільнотами Іспанії. Міністр внутрішніх справ Хосе Антоніо Алонсо у своєму першому виступі перед парламентом у травні 2004 року заявив про «набір якомога більшої кількості персоналу для поліції та Цивільної гвардії з відповідних етнічних груп» для належної протидії глобальному тероризму (Reinares, 2009).





**Рис.1. Військовослужбовці 12-го кавалерійського розвідувального полку «Фарнезіо» під час патрулювання залізничних шляхів і вокзалів у провінціях Авіла, Сеговія, Мадрид і Сьудад-Реаль.**

28 травня 2004 року було створено Національний анти-терористичний координаційний центр (ісп.: Centro Nacional de Coordinación Antiterrorista; далі – CNCA) зі штаб-квартирою на околиці Мадрида. Штат CNCA налічував близько 60 осіб, половину штату складали аналітики з Національної поліції та Цивільної гвардії, які працювали разом з представниками розвідки CNI з МО Іспанії. Центр координував операції та обмін інформацією з іноземними розвідувальними агентствами Великої Британії, США, Нідерландів, Франції, ФРН, країн Африки (Celaya, 2009: 24). Створення CNCA стало значним кроком вперед, як з точки зору інтегрованого розвідувального аналізу – ключового інструменту, що дозволив уряду приймати зважені рішення щодо політики безпеки. CNCA організував створення єдиної бази даних, яка забезпечувала швидкий доступ усіх правоохоронних структур до інформації щодо тероризму. Ця система повноцінно запрацювала у 2006 році і об'єднала паспортні дані, облікові записи щодо зброї та вибухових речовин, списки пасажирів, а також каталог записів голосів і відбитків пальців. Після ратифікації закону Ley Organica 10/2007 до цього списку були

додані ідентифікатори ДНК. Крім того, надано доступ до поліцейських протоколів і списків пасажирів рейсів з третіх країн. На створення CNCA та програму об'єднання поліцейських баз даних було витрачено майже 19 мільйонів євро (*Reinares, 2009: 374 – 376*).

Розвідувальний центр ЗС Іспанії (ісп.: Centro de Inteligencia de las Fuerzas Armadas, CIFAS), що був створений у 2005 році, також розпочав обмін інформацією із CNI (*Reinares, 2009: 384*). Таким чином, таємна інформація військового відомства, зокрема дані супутникового спостереження, авіарозвідки, радіоелектронної розвідки могли бути використані для боротьби з тероризмом.

Прийнятий у березні 2005 року План запобігання та захисту від тероризму (ісп.: Plan de Prevencion y Proteccion Antiterrorista) передбачав можливість залучення військовослужбовців ЗС Іспанії для виконання низки допоміжних антитерористичних завдань (включаючи моніторинг повітряного простору) на запит міністра внутрішніх справ (*Reinares, 2009*). У той же час, Стратегічний оборонний огляд визначив необхідність підготовки армії до боротьби з тероризмом, як до нового завдання ЗС, підкреслюючи, що атаки «М-11» є новий етапом в еволюції оборони. Цей документ постановив, що напрямками діяльності ЗС у боротьбі з тероризмом є: співпраця з НАТО та ЄС, участь у миротворчих операціях, надання підтримки правоохоронним органам. Закон про національну оборону 2005 року також визначив завдання ЗС, пов'язані з антитерористичною діяльністю: захист національних територій; перехоплення літаків, які захоплені терористами; захист безпеки іспанців за кордоном, підтримка державних органів влади та правоохоронних органів. Останнє завдання включало прикордонний і береговий нагляд, захист критичної інфраструктури, логістичну підтримку, військову розвідку, виявлення та знешкодження вибухових пристроїв, радіаційний, хімічний та біологічний захист (*Ballesteros, 2006*).

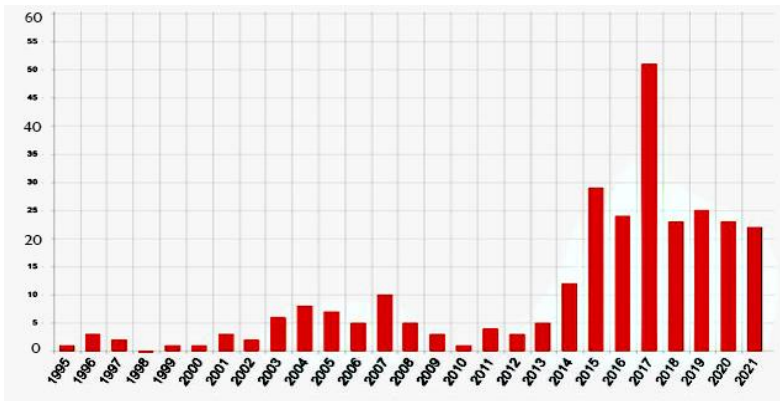
В межах цих реформ у 2005 році було створено Військовий підрозділ з надзвичайних ситуацій (ісп.: Unidad Militar de Emergencias) зі штаб-квартирою у Торрехон-де-Ардос. Структура підрозділу включає: штаб, окремий полк екстреної підтримки і втручання, транспортний батальйон, 5 окремих батальйонів, які дислоковані у різних регіонах країни, та навчальний центр. Завданням новоствореного підрозділу стало надання допомоги державним установам та органам влади в таких екстрених ситуаціях, як, наприклад, наслідки великих терористичних атак.

Військовий підрозділ із надзвичайних ситуацій набув спроможності реагування на радіаційні, біологічні та хімічні загрози, організації зв'язку, отримав на озброєння сучасні інженерні і транспортні засоби, високотехнологічне рятувальне обладнання (*Jiménez, 2013*).

Активну роль у проведенні арештів та спецоперацій проти джихадистського тероризму продовжила виконувати Група швидкого реагування GAR, до штату якої входили 500 військово-вслужбовців. Група здійснювала операції, пов'язані з підвищенням ризиком, у населених пунктах; проводила оперативні заходи на дорогах загального користування; підсилювала охорону кордонів та важливих об'єктів. GAR виконувала завдання не лише на території Іспанії, але й активно залучалася як підрозділ МО до міжнародних місій. Представники GAR навчали правоохоронців Іраку протистояти терористам ДАШІ, тренували місцеві сили безпеки у Західній Африці. Спецназ GAR у 2005 – 2009-х роках виконував завдання у Боснії, Косово, Афганістані, здійснював охорону посольств у Ізраїлі та Лівані, надавав допомогу після землетрусу на Гаїті в 2010 році (*Sanz, 2019*).

Таким чином, на момент активізації ДАШІ Іспанія вже практично втілила у життя нову ефективну стратегію протидії тероризму, яка спиралася на аналіз розвідувальної інформації СІІ, правоохоронну активність Цивільної гвардії та Національної поліції, жорстке антитерористичне законодавство та діяльність Національної судової колегії (ісп.: *Audiencia Nacional*) – високого суду зі значними юридичними повноваженнями (*Ballesteros, 2018*). Такий підхід дозволив від 2013 до 2021 року запобігти понад 80-ти терористичним змовам, при цьому терористам вдалося здійснити лише чотири атаки. Упродовж 2013 – 2019-го років суди розглянули 181 справ, пов'язаних із тероризмом, більшість вироків були обвинувальними (*Cragin, Bartlett & Crass, 2021*). У період від 11 березня 2004 року до жовтня 2019 року правоохоронцями було виявлено 248 іноземних бойовиків-терористів і 825 осіб було заарештовано за діяльність, пов'язану з джихадистським тероризмом (*Bermejo-Casado, 2022: 219*). У другій половині 2010-х років різко зросла кількість операцій правоохоронців та жандармерії, що проводиться на території Іспанії (рис. 2.). Крім того, жорсткішими стали статті кримінального кодексу, що дозволили переслідувати осіб, які прославляють тероризм у соціальних мережах або навіть опосередковано співпрацюють із терористичними організаціями.

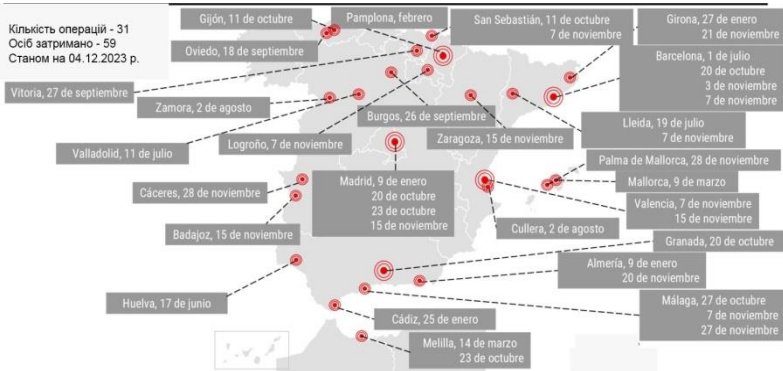
Важливу роль у попередженні тероризму продовжує відігравати міжнародне співробітництво із Марокко. Спільний кордон із іспанськими анклавами Сеута та Мелілья забезпечував джихадистам, які побудували розвинену мережу в Африці, відносно легкий доступ до Іспанії. Ключем до рішення проблеми стала тісна міжвідомча співпраця, яка полягала у розміщенні іспанських слідчих у Рабаті, а офіцерів Головного управління національної безпеки Марокко – у містах Іспанії. Таке партнерство дозволило виявити та провести низку арештів бойовиків, фінансистів та вербувальників Аль-Каїди та ДАШ у двох країнах (*Cragin et al., 2021*). Ця співпраця активно триває, проводяться спільні арешти вербувальників та операції проти терористичної мережі.



**Рис. 2. Кількість антиджихадистських операцій в Іспанії в 1995-2021 рр. До переліку увійшли поліцейські операції, проведені Національним корпусом поліції, Цивільною гвардією, Моссос д'Ескадра (назва поліції Каталонії) та Національним розвідувальним центром МО Іспанії та були висвітлені в засобах масової інформації. Пік операцій прийшовся на 2017 рік, коли відбулися теракти у Барселоні та Камбрілі.**

Станом на час написання статті інтенсивність проведення антитерористичних операцій на території Іспанії залишається, порівняно із останніми 5-ма роками, високою (рис. 3) (*Igualada, 2023*). Ключову роль у здійсненні цих операцій продовжують відігравати цивільні правоохоронні органи, підрозділи жандармерії у т.ч. GAR, Національний розвідувальний центр, а також іноземні організації: Марокканське управління національної безпеки, Європол та Інтерпол. У той же час, аналіз

цих операцій демонструє, що підрозділи ЗС активної участі в заходах протидії внутрішньодержавному тероризму від 2005 року не беруть, що відповідає положенням Стратегії безпеки Іспанії, яка передбачає участь ЗС виключно у здійсненні охорони критичної інфраструктури та стратегічних об'єктів у випадку оголошення високих рівнів терористичної загрози (*Gobierno De España, 2011: 41*).



**Рис. 3. Географія силових антиджихадистських операцій в Іспанії у 2023 році**

Початок другої декади ХХІ століття приніс нові виклики національній безпеці Іспанії, що включали поширення громадського руху на підтримку незалежності Каталонії. Демонстрації в регіоні Басків також тривають, лунають заклики до звільнення з ув'язнення колишніх членів ЕТА, що свідчить про те, що процес примирення у баскському конфлікті ще не повністю реалізований. Із широкомасштабним вторгненням РФ в Україну ситуація із внутрішнім тероризмом в Іспанії зазнала нового повороту. В листопаді-грудні 2022 року терористи розіслали поштові бомби прем'єр-міністру Іспанії Педро Санчесу, до посольств США та України, на військову авіабазу Торрехон поблизу Мадрида та на поштову адресу МО Іспанії. Першочергово підозра слідчої групи зосередилася на радикальній воєнізованій групі «російський імперський рух». Правоохоронці припускали, що спецслужби РФ використали відому тактику

Аль-Каїди для того, щоби спробувати паралізувати підтримку України та створити атмосферу страху (*Wong, Barnes & Schmitt, 2023*). Втім після арешту в липні 2023 року Помпео Гонзалеса – про-російського терориста-одинака, що розіслав бомби, достовірно

підтвердити його зв'язок із радикальними групами не вдалося (Miguel, 2023).

*Висновки.* У ХХІ столітті, зіткнувшись із появою нових загроз національній безпеці, Іспанія вибудувала дієву систему протистояння внутрішньодержавному тероризму, яка спиралася: по-перше, на жорстку законодавчу базу; по-друге, на ефективну діяльність правоохоронних органів, у т.ч. Цивільної гвардії із її великим досвідом оперативної діяльності в боротьбі з ЕТА; по-третє, на потужне посилення скоординованої роботи розвідувальних органів, включно із військовою розвідкою; та на поглиблену міжнародну співпрацю у сфері контртероризму. Збройні сили Іспанії короткостроково стали важливим інструментом посилення безпеки у 2004-2005 роках, коли терористична загроза в країні досягала найвищих рівнів, а правоохоронна система ще не була адаптована до нових викликів. До особливостей використання армії можна віднести виконання такого особливого завдання, як охорона залізничної інфраструктури, що стала мішенню терористичних атак. Важливою ролі набув Національний розвідувальний центр МО Іспанії, який донині залишається однією з ключових інституцій у попередженні терористичної діяльності. Для України, яка водночас із збройним протистоянням рф стикається із численними прихованими діями агресора, спрямованими на дестабілізацію ситуації в державі, важливо звернути увагу на практику і досвід Іспанії для удосконалення функціонування загальнодержавної системи боротьби з тероризмом.

### **Використані посилання**

Саган, О. В. (2017). "Іспанія у протидії екстремізму і тероризму в період новітньої історії." *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія.* № 1 с.42 – 55.

Alexander Y. (2002). *Combating terrorism: strategies of ten countries.* University of Michigan Press. 448 p.

Arcos R. (2013). *Spain from: Routledge Companion to Intelligence Studies* London: Routledge.384 p.

Argomaniz J., Vidal-Diez A. (2017). Examining deterrence and backlash effects in counter-terrorism: The case of ETA. In *Criminology Theory and Terrorism.* London: Routledge. P. 170 – 191.

Ballesteros A. (2018). Counter-Terrorism Efforts in Spain. *Counter Terrorist Trends and Analyses.* Vol.10. №11. P. 9 – 3. URL: [https://www.researchgate.net/publication/336371414\\_Counter-Terrorism\\_Efforts\\_in\\_Spain](https://www.researchgate.net/publication/336371414_Counter-Terrorism_Efforts_in_Spain)

Ballesteros M. Á. (2006). El papel de las fuerzas armadas en la lucha contra el terrorismo internacional. *Real Instituto Elcano*. URL: <https://www.realinstitutoelcano.org/analisis/el-papel-de-las-fuerzas-armadas-en-la-lucha-contr-el-terrorismo-internacional/>

Bermejo-Casado R. (2022). Profiles and Patterns of Jihadist Radicalization. In Settoul, E., & Balzacq, T. (Eds.), *Radicalization in Theory and Practice. Understanding Religious Violence in Western Europe*, Ann Arbor:University of Michigan Press. P. 212 – 233.

Celaya F. (2009). The terrorist threat is being materially and normatively shaped by national and global institutions of law and order: Spain and beyond. *Athena Intelligence Journal* . №. 4. P. 7 – 34.

Cosido I. (2002). Spanish Policy Against Terrorism: The Guardia Civil and ETA. *Grupo de Estudios Estratégicos*. URL: <http://www.gees.org/articulos/spanish-policy-against-terrorism-the-guardia-civil-and-eta>

Cragin K., Bartlett M., & Crass W. (2021). Recalibrating U.S. Counterterrorism: Lessons Learned From Spain. *Lawfare*. URL:<https://www.lawfaremedia.org/article/re-calibrating-us-counterterrorism-lessons-learned-spain>

Díaz P. (2004) Dispositivo antiterrorista. *Revista Española de Defensa*. Iss. 17. № 202. Diciembre 2004. P.32. URL:<https://www.defensa.gob.es/Galerias/documentacion/revistas/2004/202.pdf>

Gobierno De España. (2011). «Spanish Security Strategy: Everyone's Responsibility» *Madrid: Boletín Oficial del*.

Hernández V. (2005). Operación ROMEO-MIKE. *Revista Española de Defensa* Iss. 18 №205. Marzo de 2005. P. 39– 41. URL: <https://www.defensa.gob.es/Galerias/documentacion/revistas/2005/205.pdf>

Igualada C. (2023). Operaciones contra el yihadismo en España. *Observatorio internacional de estudios sobre terrorismo*.URL: <https://observatoriotterrorismo.com/operaciones-policiales-antiyihadistas-por-las-fuerzas-y-cuerpos-de-seguridad-espanoles/>

Jiménez J. L. G. (2013). La Unidad Militar de Emergencias. *Cuadernos de estrategia*, №165. P. 143 – 180.

Ley Orgánica 2/1986, de 13 de marzo, de Fuerzas y Cuerpos de Seguridad. De la Guardia Civil. URL: <https://www.boe.es/eli/es/lo/1986/03/13/2/con>

Lutterbeck D. (2013). Demilitarizing the gendarmerie? The Cases of France, Italy and Spain. *The Paradox of Gendarmeries: Between Expansion, Demilitarization & Dissolution*. Vol. 8. P.20–31. URL:<http://www.jstor.org/stable/j.ctv6zdbp1.5>

Mestres L. (2011). The long road to the Spanish Security Strategy. *Notes internacionales CIDOB*, Vol. 39. №. 1. URL:[https://www.files.ethz.ch/isn/133453/NOTES%2039\\_LAIA%20MESTRES.pdf](https://www.files.ethz.ch/isn/133453/NOTES%2039_LAIA%20MESTRES.pdf)

Miguel C. (2023). El jubilado burgalés «solitario y pro-ruso» que se encontraba entre los delincuentes más buscados. *BURGO Sconecta*. 25 Jan. 2023. URL: <https://www.burgosconecta.es/provincia/miranda/kremlin-ruso-jubilado-20230125194743-nt.html>

Muñoz P. (2014) El 11-M fue una venganza por los golpes de España al yihadismo; Irak, el pretexto. *Diario ABC*. URL: <https://www.abc.es/espana/20140310/abci-reinares-201403100949.html>

Real Decreto 421/2004, de 12 de marzo, por el que se regula el Centro Criptológico Nacional. Ministerio de Defensa URL: <https://www.boe.es/eli/es/rd/2004/03/12/421>

Reinares F. (2009). After the Madrid Bombings: Internal Security Reforms and Prevention of Global Terrorism in Spain. *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol. 32. № 5. P. 367–388. DOI:10.1080/10576100902836767

Sanz J. M. (2019). Reconocimiento al Grupo de Acción Rápida, las fuerzas de operaciones especiales de la Guardia Civil. *Defensa.com*. URL: <https://www.defensa.com/espana/reconocimiento-grupo-accion-rapida-fuerzas-operaciones-guardia>

Tarilonte E. (2005) Terror en Londres. *Revista Española de Defensa* Iss.18. № 209-210. Julio/Agosto de 2005. P. 52 – 55. URL: <https://www.defensa.gob.es/Galerias/documentacion/revistas/2005/209-210-rev.pdf>

Wong E., Barnes J. E., & Schmitt E. (2023). *Russian Agents Suspected of Directing Far-Right Group to Mail Bombs in Spain*. The New York Times. 22 Jan 2023. URL: <https://www.nytimes.com/2023/01/22/us/politics/russia-spain-letter-bombs.html>

Zubeldia C. (2009). From the “War on Terror” to the Terror of War: Spanish Defense Policy after 9/11. *Armed Forces, Soldiers and Civil-Military Relations*, P. 231–244. DOI:10.1007/978-3-531-91409-1\_14

## References

Sahan O. V. (2017). "Ispaniia u protydii ekstremizmu i teroryzmu v period novitnoi istorii." *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii: Filosofiia. Sotsiologiia. Politologiia* № 1 P.42 – 55. (ukr).

Alexander Y. (2002). *Combating terrorism: strategies of ten countries*. University of Michigan Press. 448 p. (eng).

Arcos R. (2013). Spain from: Routledge Companion to Intelligence Studies London: Routledge. 384 p. (eng).

Argomaniz J., Vidal-Diez A. (2017). Examining deterrence and backlash effects in counter-terrorism: The case of ETA. In *Criminology Theory and Terrorism* London: Routledge. P. 170 – 191. (eng).

Ballesteros A. (2018). Counter-Terrorism Efforts in Spain. *Counter Terrorist Trends and Analyses*. Vol. 10. No. 11. P.9 –13. URL: [https://www.researchgate.net/publication/336371414\\_Counter-Terrorism\\_Efforts\\_in\\_Spain](https://www.researchgate.net/publication/336371414_Counter-Terrorism_Efforts_in_Spain) (eng).

Ballesteros M. A. (2006). El papel de las fuerzas armadas en la lucha contra el terrorismo internacional. *Real Instituto Elcano*. URL:<https://www.realinstitutoelcano.org/analisis/el-papel-de-las-fuerzas-armadas-en-la-lucha-contra-el-terrorismo-internacional/> (esp).

Bermejo-Casado R. (2022). Profiles and Patterns of Jihadist Radicalization. In Settout, E., & Balzacq, T. (Eds.), *Radicalization in Theory and Practice. Understanding Religious Violence in Western Europe*, P. 212 – 233. Ann Arbor: University of Michigan Press. (eng).

Celaya F. (2009). The terrorist threat is being materially and normatively shaped by national and global institutions of law and order: Spain and beyond. *Athena Intelligence Journal* No. 4. P. 7 – 34. (eng).

Cosido I. (2002). Spanish Policy Against Terrorism: The Guardia Civil and ETA. *Grupo de Estudios Estratégicos*. URL: <http://www.gees.org/articulos/spanish-policy-against-terrorism-the-guardia-civil-and-eta> (eng).

Cragin K., Bartlett M., & Crass W. (2021). Recalibrating U.S. Counterterrorism: Lessons Learned From Spain. *Lawfare*. URL:<https://www.lawfaremedia.org/article/recalibrating-us-counterterrorism-lessons-learned-spain> (eng).



Díaz P. (2004) Dispositivo antiterrorista. *Revista Española de Defensa*. Iss.17. No.202. Diciembre 2004. P. 32. URL:<https://www.defensa.gob.es/Galerias/documentacion/revistas/2004/202.pdf> (eng).

Gobierno De España. (2011). «Spanish Security Strategy: Everyone's Responsibility». *Madrid: Boletín Oficial del.* (esp).

Hernández V. (2005). Operación ROMEO-MIKE. *Revista Española de Defensa* Iss.18 No. 205. Marzo de 2005. P 39 –41. URL: <https://www.defensa.gob.es/Galerias/documentacion/revistas/2005/205.pdf> (esp).

Igualada C. (2023). Operaciones contra el yihadismo en España. *Observatorio internacional de estudios sobre terrorismo*. URL: <https://observatoriotorrismo.com/operaciones-policiales-antiyahadistas-por-las-fuerzas-y-cuerpos-de-seguridad-espanoles/> (esp).

Jiménez J. L. G. (2013). La Unidad Militar de Emergencias. *Cuadernos de estrategia*, No165. P. 143 – 180. (esp).

Ley Orgánica 2/1986, de 13 de marzo, de Fuerzas y Cuerpos de Seguridad. De la Guardia Civil. URL: <https://www.boe.es/eli/es/lo/1986/03/13/2/con> (esp).

Lutterbeck D. (2013). Demilitarizing the gendarmerie? The Cases of France, Italy and Spain. *The Paradox of Gendarmeries: Between Expansion, Demilitarization & Dissolution*. Vol. 8. P. 20–31. URL:<http://www.jstor.org/stable/j.ctv6zdbp1.5> (eng).

Mestres L. (2011). The long road to the Spanish Security Strategy. *Notes internacionales CIDOB*, Vol. 39. No.1. URL:[https://www.files.ethz.ch/isn/133453/NOTES%2039\\_LAIA%20MESTRES.pdf](https://www.files.ethz.ch/isn/133453/NOTES%2039_LAIA%20MESTRES.pdf) (eng).

Miguel C. (2023). El jubilado burgalés «solitario y pro-ruso» que se encontraba entre los delincuentes más buscados. *BURGOSconecta*. 25 Jan. 2023. URL: <https://www.burgosconecta.es/provincia/miranda/kremlin-ruso-jubilado-20230125194743-nt.html> (esp).

Muñoz P. (2014) El 11-M fue una venganza por los golpes de España al yihadismo; Irak, el pretexto. *Diario ABC*. URL: <https://www.abc.es/espana/20140310/abci-reinares-201403100949.html> (esp).

Real Decreto 421/2004, de 12 de marzo, por el que se regula el Centro Criptológico Nacional. Ministerio de Defensa URL:<https://www.boe.es/eli/es/rd/2004/03/12/421>(esp).

Reinares F. (2009). After the Madrid Bombings: Internal Security Reforms and Prevention of Global Terrorism in Spain. *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol. 32. No. 5. P. 367–388. DOI:10.1080/10576100902836767 (eng).

Sanz J. M. (2019). Reconocimiento al Grupo de Acción Rápida, las fuerzas de operaciones especiales de la Guardia Civil. *Defensa.com*. URL: <https://www.defensa.com/espana/reconocimiento-grupo-accion-rapida-fuerzas-operaciones-guardia> (esp).

Tarilonte E. (2005) Terror en Londres. *Revista Española de Defensa* Iss. 18. No. 209-210. Julio/Agosto de 2005. P. 52 – 55. URL: <https://www.defensa.gob.es/Galerias/documentacion/revistas/2005/209-210-rev.pdf> (esp).

Wong E., Barnes J. E., & Schmitt E. (2023). *Russian Agents Suspected of Directing Far-Right Group to Mail Bombs in Spain*. The New York Times. 22 Jan 2023. URL: <https://www.nytimes.com/2023/01/22/us/politics/russia-spain-letter-bombs.html> (eng).

Zubeldia C. (2009). From the “War on Terror” to the Terror of War: Spanish Defense Policy after 9/11. *Armed Forces, Soldiers and Civil-Military Relations*, P.231–244. DOI:10.1007/978-3-531-91409-1\_14 (eng).

**Trofymovych L., Kohut P/  
THE HISTORICAL EXPERIENCE OF THE SPANISH ARMED FORCES  
IN COMBATING DOMESTIC TERRORISM**

Spain has a long and unique experience in the fight against internal terrorism, against the Basque separatist group ETA (Euskadi Ta Askatasuna) and against international extremist movements. The article analyses the specificities of the national gendarmerie of the Guardia Civil and the Armed Forces of Spain involvement in the combating of internal terrorist threats in the last quarter of the twentieth century and the beginning of the twenty-first century. The author describes the changing roles of the Guardia Civil and the Armed Forces of Spain, the Ministry of Defense of Spain reforms in military intelligence activities and coordinating law enforcement changes that took place in the era of transnational terrorism. The al-Qaeda terrorist attack in Madrid on March 11, 2004 was the starting point for fundamental changes in the Spanish national security system, the beginning of the active participation of military personnel in the prevention of terrorism under the name of Operation Romeo-Mike. To protect key infrastructure facilities and rail lines targeted for attack, military units were deployed. The article shows that, in the fight against international terrorist organizations, Spain has established an effective system of threat prevention and response, which includes coordinated activities of law enforcement agencies, intelligence community and close cooperation with neighboring countries.

*Keywords:* domestic terrorism, counterterrorism, Spanish Armed Forces, NATO, Operation Romeo Mike, Civil Guard, intelligence, internal function of the armed forces.